

Congrés de Focs 2018 a Igualada

La Flama del Canigó, símbol d'unió i unitat dels Països Catalans

Permeteu-me primer de tot agrair als organitzadors d'Igualada haver-me tornat a convidar al cap de 15 anys com a Catalana del Nord, vinculada des de ben jove a l'esperit i a la missió nacional de la Flama del Canigó que encén els Focs de Sant Joan.

El 2016 vam celebrar amb un congrés a Vic el cinquantenari de l'arribada de la Flama al Coll d'Ares i homenatjar els patriotes del Nord, qui la van protagonitzar i van idear-ne el sentit, i compatriotes d'Osona i del Ripollès, els quals van fer possible un acte conjunt que esborrava, per primera vegada d'ençà de l'annexió dels Comtats del Nord el 1659, la frontera estatal franco-espanyola imposada a la nostra nació des de llavors trossejada.

L'any passat vam celebrar a Manlleu el cinquantenari de l'arribada de la Flama, és a dir la creació el 1967 de les primeres rutes de la Flama al Principat de Catalunya. A la Catalunya del Nord existien rutes des de feia temps: les havien genialment ideades Francesc Pujade i Albert Llech –president i vice-president del Comitè dels Focs de Sant Joan– per tal que la Flama pogués, des de la pica del Canigó, passar de mans en mans per encendre els focs a cada poble del país. Els primers anys el Cercle dels Joves de Perpinyà havia aconseguit fins i tot crear vies aèries cap a Mallorca i Reus. Gràcies a la incessant missió dels responsables de Tradicions i Costums [TIC] les rutes s'han anat multiplicant; cal reforçar-les i crear-ne a la resta dels Països Catalans perquè segellin la unitat de la nació.

1. La Flama del Canigó a Igualada 1985-2017

Enguany toca ressaltar aquí, a Igualada, el paper d'aquesta ciutat puntal en l'història de la Flama alguns fets i noms concrets de persones, perquè destaca sempre el mèrit dels protagonistes i dels qui perseveren sovint fins a la mort en la il·lusió i el compromís. Tenen nom i cara, no els hem de descuidar encara que no se'ls pugui citar tots, perquè la història l'hem d'escriure nosaltres i no els invasors.

Fa més de trenta anys Montserrat Riba i Miquel Cuatrecasas amb Maria Dalmases i Jaume Planas, es van engrescar i comprometre al servei de la Flama

que venia de la Catalunya del Nord; van aconseguir el support de l'Ajuntament d'Igualada, despertar l'interès de molts conciutadans així com motivar un grup fidel i molt actiu amb Manel Ventura, Glòria Riba i els germans Tort. Van acudir any rere any als actes prestigiosos organitzats pel Cercle del Joves de Perpinyà: primer, al maig al Congrés del Nord on no hi han faltat mai i, al juny, pujant dues vegades en una setmana al Canigó. Han contribuït molt a fer de la Trobada al Canigó –una genial iniciativa del Cercle dels Joves pel cap de setmana anterior al 23 de juny– una vetllada confraternal i de convivència entre germans catalans dels dos vessants del Pirineu. Qui, tan bon punt arribat als Cortalets, no verificava si a la dreta del refugi penjava la banderola dels amics d'Igualada? ja els primers arribats carregats de rom ofert pel batlle d'Igualada, per fer compartir, tot cantant cançons nacionals a l'entorn del foc, els deliciosos cremats d'en Joan Tort repartits per la Montserrat?

Pel que fa a la segona pujada al Canigó el 22 de juny, una setmana després de la Trobada, cal ressaltar també el protagonisme dels amics d'Igualada.

En Miquel Cuatrecasas i la Montserrat Riba que hi van pujar durant vint anys, van ser encarregats el 1991 per en Joan Iglesis, dit Paixà, president del Cercle dels Joves, de millorar i catalanitzar amb n'Andreu Miquel de Perpinyà la cerimònia de la Regeneració de la Flama a la pica amb xirments de tots els Països Catalans.

El primer muntanyenc del Principat de Catalunya qui, el 2009 conjuntament amb els joves del Cercle, vetllà la Flama tota la nit a la pica –un ritu inventat i perpetuat pel Cercle dels Joves d'ençà dels anys seixanta– era en Roger Solé d'Igualada.

A partir del 2014 en Joan Tort i el seu equip relleven el Cercle dels Joves d'anar a cercar la Flama al Castellet a Perpinyà per portar-la a la pica. Aquell any van organitzar una ruta extraordinària: de la pica mateixa i de nits a peu fins a Montserrat! El 2015 es van encarregar sols de la Regeneració, acompanyats entre altres dirigents d'Òmnium Cultural pel qui n'era aleshores vicepresident, Quim Torra, actual President de la Generalitat de Catalunya.

El 2016 comença una nova etapa a la història de la Flama. La Regeneració es fa sota la titularitat d'Òmnium i l'Equip d'Igualada és encarregat de la cerimònia i de la seguretat dels assistents. Pel que fa a l'organització de la Trobada l'entitat Casal del Conflent, amb seu a Prada, pren el relleu del Cercle a petició de les autoritats polítiques franceses locals, com el Consell General dels Pirineus Orientals –artífex del Sindicat mixt Canigó Gran Paratge creat el 2002– i estatals, com la sotsprefectura de Prada.

A més de la seva implicació a la Catalunya del Nord, l'equip promotor d'Igualada ha aconseguit molt a Igualada mateix. Hi han fet tornar la Flama inexpugnable perquè de bon principi als anys vuitanta van obtenir el suport de l'ajuntament que va crear una comissió específica, van implicar molts conciutadans, i van saber passar el relleu a Joan Tort com ell mateix ara el passa a una nova generació encarregada de l'organització d'aquest congrés. Van fundar el 2009 l'Associació Flama del Canigó d'Igualada, de la qual Roger Solé n'és president i Montserrat Riba presidenta emèrita.

Ens alegrem poder per fi agrair-los llur constància i fervor incansables, més de trenta anys de dedicació a la Flama del Canigó sense escatimar esforços ni despeses personals.

2. La Flama del Canigó símbol nacional

Amb motiu de la presentació a Perpinyà el 1994 d'una exposició feta per la Generalitat de Catalunya titulada «Símbols de Catalunya» en Pere Mateu, president de l'associació nord-catalana Flama dels Països Catalans va demanar que per favor s'afegeixi a la llista dels símbols la Flama del Canigó. El van complaure, van afegir una fitxa amb explicacions molt doctes i detallades sobre els monestirs romànics, l'obra *Canigó* d'en Jacint Verdaguer, al·lusions a Guifre el Pelós, al drac i al rei Pere... i al final només vuit línies d'un total de cinquanta-cinc sobre la Flama que circumscriuen en el marc «del folkore eixit de les contrades» i defineixen com a «culminació d'una àmplia mobilització d'esforços». O no sabien res dels orígens ni del sentit de la Flama –de la mateixa manera que molts autors dels manifestos publicats cada any per Sant Joan al Principat de Catalunya– o no ho volien divulgar. És clar que no s'havia pogut aclarir durant el franquisme ni tampoc després en el règim autonòmic en part pels hàbits d'autocensura. Es recalca només el caire sentimental del retrobament dels catalans de les dues bandes, mitjançant el concepte de «germanor catalana».

Si demà una part de la nostra nació té un estat propi, si hi ha una República Catalana, hem de conèixer el sentit de la Flama del Canigó com a símbol nacional. Ara toca parlar clar i català, divulgar el que va quedar palès al Congrés organitzat per Tradicat a Montesquiú pel quarantè aniversari de la Flama el 2006, fet comprovable en la presentació (PowerPoint) elaborada aleshores.

El 2008 les declaracions d'Ernest Benach i de Jordi Porta, aleshores respectivament presidents del Parlament de Catalunya i d'Òmnium Cultural, en rebre la Flama al Parlament el 23 de juny van aixecar les ambigüitats. Davant

d'un centenar de persones Ernest Benach va reivindicar els Països Catalans, va demanar «coratge i determinació perquè en el futur quan es parli dels Països Catalans no es faci com un acte de resistència, sinó de normalitat». Es va mostrar convençut que «la tradició de la Flama del Canigó tindrà la continuïtat garantida» i va definir la Flama com a «símbol d'unió dels Països Catalans». Jordi Porta va subratllar: «el fet que [la Flama] circuli és un símbol de la unitat dels Països Catalans». (*Avui*, 24.07.2008).

Amb aquestes dues declaracions tenim ben plasmat el que és la Flama d'ençà del 1966: és el símbol d'unió i unitat dels Països Catalans. No podem permetre que se la confongui amb la Flama de la Llengua o que partits dits unionistes o constitucionalistes, és a dir espanyolistes exigeixin, com va fer una diputada del Partit Popular al maig del 2017, que l'acte de rebuda de la Flama al Parlament hagi de tenir un caràcter «tradicional i folklòric». En reacció a aquell atac la presidenta del Parlament de Catalunya Carme Forcadell va reivindicar la Flama del Canigó i reblar el clau el 23 de juny: «L'hem de mantenir sempre encesa, no hem de permetre que se'ns la prenguin». La Confederació d'Entitats Sobiranes dels Països Catalans [CES] va fer tot seguit també un comunicat per testimoniar la seva voluntat de mantenir el sentit nacional de la Flama, d'assegurar la seva normalització i continuïtat en tots els territoris catalans de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, per tal que es pogués celebrar el 24 de juny la Festa Nacional dels Països Catalans.

La CES va ser fundada a València el 20 de maig del 2016 per Jordi Sànchez, president de l'Assemblea Nacional Catalana [ANC], per Cristòfol Soler president de Assemblea Sobirana de Mallorca [ASM] i per Antoni Infante coordinador de la Plataforma pel Dret a Decidir del País Valencià [PDaD]. Fa dos anys que la CES publica per Sant Joan un cartell i un missatge contundents i absolutament inequívocs.

La Flama ha esdevingut un símbol nacional per tres raons essencials, l'ampli recolzament del poble català a la Catalunya del Nord i al Principat de Catalunya, la seva gènesi en haver estat arrelada pels protagonistes en els fonaments històrics i valors nacionals, i en la voluntat política de fer-ne una eina de conscienciació nacional.

2.1 El suport popular

Tots sabem els mèrits de les entitats més conegudes, el Cercle dels Joves a la Catalunya del Nord liderat per Joan Iglésies, els iniciadors sense els quals no seríem aquí avui: van crear i mantenen des de fa mig segle la xarxa de relleus per transmetre la Flama a tots els pobles del Nord i van promoure el concepte de

Festa Nacional dels Països Catalans. Sabem els mèrits de les entitats Tradicat, Tradifoc, TIC, Òmnium i ens dol molt només poder esmentar avui els noms d'alguns protagonistes de l'ancorament de la Flama al Principat de Catalunya: Martí Cassany, Ramon Torra, Xavier Valls, Nemesi Solà, Toni Alaya i Llum Ferrero...

A més a més hem de tenir presents tots els qui individualment o en grup, també al País Valencià, a les Illes i a l'Alguer van obrar o obren per l'arrelament, la transmissió, l'expandiment o la consolidació de la Flama; les associacions i ajuntaments qui acullen els catalans del Nord que els la porten directament des de fa cinquanta anys a l'Osona i al Ripollès, d'ençà d'uns trenta anys a l'Empordà i al Gironès; els quasi tres-cents ajuntaments qui van aprovar en ple mocions per oficialitzar el 24 de juny com a Festa nacional dels Països Catalans. Sense la implicació de centenars de persones arreu del país, la Flama no hauria pogut sobreviure durant mig segle.

Consegüentment si la Flama ha pogut néixer, mantenir-se i desenvolupar-se sense que cap estat ho hagi decidit o ho recolzi, sense que cap govern ho impulsi, sense que cap sistema educatiu ho imposi, sense que cap partit polític ho instrumentalitzi, és que la nostra gent, en un marc festiu i participatiu, l'ha feta seva lliurement, sense cap pressió de cap mena, és doncs que correspon a la nostra manera de ser. Per ser tan corresposta la Flama del Canigó ha esdevingut un símbol nacional de Catalunya.

2.2 Els fonaments nacionals

Per esbrinar doncs com i per què aquest símbol reflexa la idiosincràsia de la nostra nació, hem d'al·ludir a la gènesi de la Flama.

És clar que el 1966 si es va poder celebrar la primera arribada de la Flama al Coll d'Ares, si «va ser una de les primeres festes de la postguerra amb una afluença extraordinària de gent d'una i altra banda de la frontera» (*Flama del Canigó - Focs de Sant Joan*, Pladevall, 1999) és perquè havia perdurat malgrat tres-cents anys de separació el sentit de «germanor catalana», ara en diem la consciència nacional i també perquè existia malgrat la frontera estatal una xarxa de contactes en l'espai que avui anomenem transfronterer és a dir catalano-català entre gent que compartíem els mateixos anhels.

Efectivament, s'havien teixit a partir del 1962 lligams d'amistat entre Martí Cassany, president de la Unió Excursionista de Vic i l'excursionista vallespirenc president del Sindicat d'Iniciatives d'Arles de Tec Francesc Pujade, definit en molts tríptics principatins durant dècades com a «vilatà d'Arles de Tec» i al

Nord, només com a excursionista que celebrava el seu aniversari o els èxits de la USAP a la pica. Convé ressaltar breument les seves motivacions.

De fet el 24 maig del 1962 Pujade va enviar una primera carta a Cassany per informar-lo de l'existència d'un «Pelegrinatge dels Cims» i invitar «tots els amics de la muntanya i dels dos costats del Pirineu», a col·laborar-hi: ja feia quatre anys que amb amics preien el 16 d'agost una flama d'una església o d'un vell monestir i la transportaven a Sant Martí del Canigó, restaurat pel «gran bisbe Carsalade du Pont»... «una ocasió per portar el nostre amor de catalans a una mateixa fidelitat perenne, i inebranlable [*sic* per 'infrangible'] pels camins de la muntanya a un dels llocs més simbòlics de la Història que ens és comuna».

Pujade, Cassany i la colla de compatriotes que congregaren d'Osona i del Ripollès, del Vallespir i del Rosselló, compartien una mateixa glorificació del Canigó «bressol de Catalunya», popularment anomenat al Nord «muntanya sagrada dels catalans», una mateixa devoció per a Jacint Verdaguer, una mateixa admiració pel romànic català, una mateixa identificació amb les arrels cristianes de Catalunya, una mateixa voluntat de fer reviure els aplecs, un mateix convenciment d'haver compartit la mateixa història i de ser fills de la mateixa terra. Avui diríem de pertànyer a la mateixa nació. A més a més gràcies a la col·laboració entre Esteve Albert i Corp, Josep Maria Batista i Roca, dos independentistes principatins autors d'escrits sobre l'abat Oliba, i els nord-catalans Gilbert Grau i Josep Deloncle, els rossellonesos descobrien la magnitud de l'obra de l'abat Oliba, l'Assemblea de Pau i Treva de Déu, primera Constitució de Catalunya (Bisbat d'Elna, Toluges, Rosselló, 1027).

Així s'entén perquè A. Pladevall conclou que l'èxit de la trobada al Coll d'Ares va ser tan extraordinari que va «espantar les autoritats que l'havien autoritzat» (ibídem, pàg. 9).

Segur que les autoritats franco-espanyoles haurien estat més espantades encara si haguessin conegut les motivacions dels protagonistes de l'acte al Coll d'Ares. Francesc Pujade en l'última reunió preparatòria del 20 de juny del 1966 a Perpinyà havia agraït molt particularment «la presència dels dos catalans apassionats, els senyors Deloncle i Grau». Compartia doncs llur catalanisme.

3. La Flama del Canigó: eina de conscienciació nacional

Raimon Civil, l'autor del pròleg del llibre del doctor Pladevall ja citat, troba «paradoxal» que la Flama hagi nascut a la Catalunya del Nord «on sembla que la catalanitat estigui més empobrida» i es demana si «els iniciadors» seran un dia

reconeguts com a «profetes» –«aquells que revelen al poble coses amagades, coses que tenen futur–?» (ibídem, pàg. 9).

3.1. La Flama de la resistència

En Raimon Civil va intuir el rol de Josep Deloncle i Gilbert Grau, patriotes capdavanters que als anys seixanta del segle XX denunciaven la colonització franco-espanyola i maldaven per la reunificació dels Països Catalans en una Europa federal dels pobles i de les regions. No podent estendre'm recalcaré d'aquests rossellonesos només uns fets i escrits significatius d'aleshores.

El 1959 Josep Deloncle refusà de cedir a la pressió de les autoritats franceses «d'organitzar unes festes commemoratives» del Tractat dels Pirineus que segellava la mutilació de Catalunya, «1959: any del tercer centenari de l'infeliç separació nostra. Aquest any els rossellonesos s'han callat, no han volgut fer festa com les autoritats havien demanat... commemorar per una festa l'annexió era per als rossellonesos girar la cara a vosaltres catalans de l'altre vessant que estimem com germans. Ara, més que mai, molts i molts fills del Rosselló se senten profundament catalans abans de ser administrativament francesos... Catalunya és una llar per a vosaltres i nosaltres...» (discurs fet a la Sisena Romeria dels Cims el 1964).

Havent estat nomenat el 1962 conservador del Museu Etnogràfic al Castellet de Perpinyà, Deloncle no parà de divulgar que el Castellet era la «presó dels catalans» perquè hi havien estat torturats els Angelets de la Terra, els resistents catalans a la conquesta francesa. Relatà en varis escrits i missatges que «el 1964 l'amic Pujades i Albert Llech, organitzadors dels Focs de Sant Joan demanaren si no es podria encendre dins el Castellet la flama que pujaria després a la pica del Canigó». Aquell any la Flama va esdevenir el símbol de la resistència a la colonització francesa.

Tanmateix Deloncle transformà el Castellet, presó dels catalans, «en llar d'amor de tot un poble», «llar dels catalans de tot Catalunya» com repetia incansablement i li donà el nom de Casa Pairal, seu de moltes associacions catalanes. Cap esperit de venjança, només reivindicació de pau, amor, justícia i veritat: «Venim avui de Catalunya-Nord a portar-vos la flama de Sant Joan amb amor i respecte; la flama de la justícia i de la veritat sortida ahir de la Casa Pairal del Castellet... d'aquesta antiga presó dels catalans on des de Lluís XI i Lluís XIV molts fills el Rosselló han estat torturats i sentenciats per fer-los esdevenir francesos» (ibídem).

3.2 La Flama de la independència

Amb la participació de Gilbert Grau s'afegeix un convenciment eminentment reivindicatiu, revelador d'una nova dinàmica, d'una determinació política molt més enllà del concepte sentimental de germanor: l'alliberament de tot el poble català. En una carta del 7 de novembre del 1965 (colpidora combinació de les xifres perquè el tractat dels Pirineus fou signat el 7 de novembre del 1659!) Grau escriu a Esteve Albert que «tothom juga el seu paper, des de fa anys, com ho sabeu jo jugo el paper de la re-unificació i l'alliberament de les terres catalanes...». L'afirmació no podia ser més contundent.

El 1965 Grau actua per tal que Catalunya, és a dir el conjunt dels Països Catalans, recobri la unitat i la llibertat. És capdavanter. Vol despertar la consciència nacional dels catalans a banda i banda de la frontera. Mitjançant la redacció d'un missatge contundent, que havia de ser llegit en transmetre la Flama, en volia fer una eina de conscienciació nacional, tal com podem comprovar en el missatge del 1985 «Enguany cridem ben fort i ben alt que volem preservar totes les nostres tradicions per a obtenir amb elles totes les nostres llibertats nacionals i fer de la Flama del Canigó l'abrandament inextingible de la fe en el nostre esdevenidor de Nació segura de la seva voluntat d'independència. Visca Sant Joan 1985! Visca la Confederació Catalana!» (*El Llamp*, núm. 27, 30.05.1985, pàg. 9).

Amb la Flama Grau i Deloncle apostaven per uns Països Catalans lliures i reunificats dins una Europa federal.

L'especificitat catalana a Europa

Sense la Flama del Canigó els focs i fogueres servrien com durant segles a cremar andròmines. Amb la Flama conservem la funció tradicional dels focs que ens agermana amb molts pobles europeus. Tanmateix no ens acontentem de perpetuar ritus ancestrals. Gràcies al sentit que uns patriotes li van donar fa cinquanta anys, la nostra Flama té una especificitat a Europa: ha esdevingut el símbol de la catalanitat compartida entre els Països Catalans, arrelats al passat per millor unir-se en el present i projectar-se en un futur comú com a nació lliure confederada amb voluntat de justícia i pau.

Daniela Grau Humbert
Elna, 25.5.2018